

De Magnuskerk van Anloo centraal in dorp, landschapsbeleving en (amateur)schilderkunst



RONDOM

magnus

De Magnuskerk van Anloo centraal in dorp, landschapsbeleving en
(amateur-)schilderkunst.

Een project van de vereniging Historisch Anloo, in het kader van
Vijftig jaar Drentsche Aa.

Projectteam: Hans Elerie, Albert Hovius, Hendrik Lanjouw, Benny
Langenkamp, Karel van Liefland, Albert Rademaker

Anloo, 8 oktober 2013



Rondom Magnus

In Anloo staat de oude bisschopskerk in het midden van het dorpsgebied. Maar welke Anlooër is zich daar nog van bewust? Oudere bewoners kunnen zich nog herinneren dat de toren met zijn parmantige dakruitertje op vele plekken en vanuit verschillende windrichtingen zichtbaar was. Van die vertrouwde doorkijkjes en vergezichten zijn er maar weinig overgebleven. Zonder dat we het in de gaten hadden is het landschap dichtgegroeid en heeft het torentje zijn functie als oriëntatiepunt verloren.

Dat was vroeger wel anders. Veel karrensporen op de omringende heide die nu liggen ingebed in de geborgenheid van het Kniphortsbos en het Evertsbos liepen rechtstreeks toe op de kerktoren. In de eerste reis- en zakatlasjes uit de achttiende eeuw stonden de silhouetten van de verschillende kerktorens als verre bakens aangegeven. En ook landmeters en kaartmakers waren voor hun driehoeksmeting in Drenthe afhankelijk van enkele spaarzame kerktorens en windmolens die zich als verre landmerken in het open heidelandschap verhieven.

Van die vergezichten kunnen we ons in het huidige, besloten landschap nauwelijks nog een voorstelling maken. Doorgaande reizigers ervoeren die openheid in vroegere eeuwen als naargeestig en onheilspellend. Maar in het begin van de twintigste eeuw, toen men nog in volle omvang van die vergezichten kon genieten, en wellicht in het besef van de aankomende veranderingen, golden de nog vele hoge en onbegroeide stuifduinen als landschappelijk attractiepunten in wandelgidsjes.

Iets van die grote leegte van het oorspronkelijke esdorpenlandschap kunnen we ervaren in een denkbeeldige voettocht aan de hand van de Franse kaart van 1811. Er waren toen nog weinig plekken in het dorpslandschap van Anloo waar de kerktoren niet zichtbaar was. Ook de parochianen uit de omliggende dorpen hadden de toren op hun zondagse tochten voortdurend in het zicht vanaf de kerkpaden die dwars over de heide liepen. En in die dagen droeg toen ook het geluid nog ver: het klokgelui van de middag of begrafenissen droeg tot in de verste uithoeken van het verstilde heidelandschap. Zo lagen Gasteren, Eext, Schipborg, Anderen en Annen vanouds onder de klokkeslag van Anloo.

Ongetwijfeld heeft de kerk als meetpunt ook een rol gespeeld bij de nieuwe ontginningen van het esdorpenlandschap. Dat begon met de opmetingen voor een verdelingskaart bij de opsplitsing van de marke in 1848. De landmeter Atlas heeft



de kerktoren netjes in het midden gezet. En vooral bij de ontginning van de heidevelden rondom het dorp speelde de kerktoren bij de uitleg van nieuwe wegen een doorslaggevende rol.

In de moderne, pluriforme samenleving van Anloo heeft de kerk zijn centrale functie kunnen behouden. Deze hernieuwde vitaliteit laat zich vertalen in allerlei activiteiten in en rond het levende monument. Het gaat dan in de eerste plaats om de historische uitbeelding van de jaarlijkse etstoelzitting op Sint Magnus waar een groot deel van dorp en omgeving bij betrokken is en dat als evenement duizenden bezoekers trekt. Naast de zondagsdiensten, want God is uit Anloo nog niet verdwenen, worden er in de kerk ook tal van culturele activiteiten georganiseerd. De centrale plek in de dorpsamenleving wordt gesymboliseerd door een museaal avondlicht en in de gestileerde uitwerking van de toren in de dorpsvlag.

Doorkijkjes en zichtlijnen

Welke opdrachten zouden wij de landmeter nu meegeven als we hem het veld in stuurden om de kerktoren weer een plek in het landschap te geven?

In de eerste plaats ligt het voor de hand om daarbij een onderscheid te maken tussen dorp en buitengebied. In het dorp zou het accent moeten liggen op doorkijkjes (vensters) en in het veld op het ontwerpen van nieuwe zichtlijnen en panorama's op het dorpsilhouet vanuit verschillende windrichtingen. Het weer zichtbaar maken van de toren in het landschap inspireert de historische landschapsbeleving en voegt een interessante dimensie toe aan het recreëren en wandelen, waar zowel landman als stadje van kunnen genieten.

De eerste opdracht ligt op de plek van de kerk zelf. Van het voormalige kerkhof heeft men een brink gemaakt door het planten van bomen die door hun uitwas langzamerhand het zicht ontnemen op de toren. Maak de kerktoren weer zichtbaar zonder de sfeer aan te tasten.

Van belang in dit verband is ook een inventarisatie en verkenning van de bestaande fietspaden, dorpsommetjes, knapzakroutes, lange afstandspaden, stroomdalroutes en ruiterspaden. Op de trajecten die het dorp naderen kunnen plekken worden opgespoord die zich lenen voor het ontwerpen van zichtlijnen en vergezichten. Daarnaast kunnen in het landschap belvédères worden opgespoord die zich lenen voor de revitalisering van het vergezicht (bv. vanaf het hoogste duin in de Gastersche Duinen). De omringende essen bieden door hun openheid en goede ontsluiting langs de randen mogelijkheden voor het realiseren van vensters en panorama's met een eenvoudig zitbankje in een eswal of langs de Anloër strubben. Ook zou een betekenisvolle plek weer benut kunnen worden door de



aanleg van een kunstmatige belvedère zoals op de twee opgehoogde molenplaatsen van Anloo (Molenberg), of door op een uitgekiende plek een eenvoudige uitkijktoren te bouwen zoals in het voormalige landgoed van het Kniphorstbos. Daarnaast kan overwogen worden om parallel aan oude karrensporen een voetpad aan te leggen dat op de kerk aanloopt (bv. in het Niemeijers kaampie).

Projectdoel

In 2015 is het vijftig jaar geleden dat het zogenaamde Gedachtenplan voor het Stroomdallandschap Drentsche Aa werd ontwikkeld. Dat plan was zijn tijd ver vooruit en is nog steeds een inspiratiebron voor het huidige beleid dat onder de vlag van het Nationaal Beek- en Esdorpen Landschap wordt uitgevoerd. Een essentieel onderdeel van dat beleid vormt de beleving van het esdorpenlandschap. Het project Rondon Magnus beoogt op een speelse wijze mensen bewust te maken van de belevingskwaliteit van hun dorpslandschap. Centraal in die beleving staat de middeleeuwse Magnuskerk van Anloo, onder het motto: geef de kerk weer een plek in het landschap en geef het landschap zijn kerk terug. Zo beogen wij met dit project een fundamentele bijdrage te leveren aan het jubileumprogramma van het Stroomdallandschap Drentsche Aa in 2015.

De concrete uitwerking van Rondon Magnus bestaat uit de volgende onderdelen.

- In het letterlijk meest beeldbepalende onderdeel van het project vormen de omtrekken van kerk en toren de contouren voor een kunstzinnige verbeelding van de problematiek. De kerk wordt als het ware 'ingepakt' door uitvergroete reproducties van de vele kunstzinnige uitbeeldingen die door de eeuwen heen van het dorpsilhouet zijn gemaakt. Daarbij gaat het niet alleen om de 'professionele' kunst van de Ploeg of het Drents Schildersgenootschap, maar ook om de creaties van zondagsschilders. Zo stelt de kerk dus zichzelf ten toon met zijn historisch verworven plek in het landschap.
- Daarnaast willen wij de ruimte van het koor benutten voor een tentoonstelling van gebruiksvoorwerpen, boekillustraties en allerlei andere vormen van curiosa. In de ruimte zullen ook gedichten worden opgehangen over de plek van de kerk in het landschap. De tentoonstelling zal worden gecombineerd met de openstelling van een dan net gerestaureerde grafkelder in het koor.
- Een onmisbaar onderdeel van het project is uiteraard het dorpslandschap zelf. Daarvoor worden wandelingen uitgezet waarbij de kerk vanuit alle



windrichtingen kan worden beleefd door middel van vensters en panorama's, die gekoppeld worden aan bijzondere plekken.

- En tenslotte wordt er een symposium georganiseerd met een landschaparchitect, een cultuurhistoricus en een omgevingspsycholoog over de kerk in het landschap. Op de bijeenkomst worden gedichten voorgedragen door Drentse dichters over het thema 'Ode Rondom Magnus'.

Begroting

De hiernavolgende projectbegroting laat per projectonderdeel de verwachte kosten en opbrengsten zien. Inzet van vrijwilligers is voor het project als geheel aangegeven.

Voor dit project is door de Provincie Drenthe reeds een subsidie van € 10.000,- toegezegd. Uit de begroting blijkt dat aanvullende subsidie gewenst is voor een bedrag van € 19.950,-.

Hiervoor worden aanvragen ingediend bij de volgende instanties.

• Rabobank Stimuleringsfonds	€	5.000,-
• Kern met Pit (KNHM).....		1.000,-
• Monumentenfonds (RCE).....		4.000,-
• Prins Bernhard Cultuurfonds.....		2.000,-
• Bolhuisfonds.....		4.000,-
• Gebiedsfonds Drentsche Aa		2.000,-
• JM Fonds (Je Maintiendrai)		2.000,-

Projectonderdeel		Uitgaven		Inkomsten
Buitenexpositie 'De kerk in het midden'				
Frames op toegangswegen en in het landschap	4.250,00		Verkoop afbeeldingen	2.000,00
Frames Homanshof	1.050,00			
Frames rond de Magnuskerk	7.350,00			
		12.650,00		2.000,00
Binnenexpositie Magnuskerk				
Inrichting binnen expositie	2.000,00			
		2.000,00		0,00
Dorpslandschap en brochure				
Wandelroutes, folders en apps	1.000,00		Verkoop brochures/ wandelroutes	2.000,00
Frames voor "bosdoorkijkjes"	pm			
Brochures met afbeeldingen in kleur	2.000,00			
		3.000,00		2.000,00
Symposium				
Kosten Symposium	5.000,00		Entree Symposium	1.000,00
		5.000,00		1.000,00
Projectuitvoering				
Arbeidskosten	22.600,00		Inbreng werkzaamheden vrijwilligers	19.800,00
Reis- en bureaunkosten vrijwilligers	5.000,00			
Ondersteuning PR				
Onvoorzien, ca. 10%	4.500,00			
		32.100,00		19.800,00
Subtotaal		54.750,00		24.800,00
Toegezegde subsidie				10.000,00
<i>Nog te financieren</i>				<i>19.950,00</i>
Totaal		<u>54.750,00</u>		<u>54.750,00</u>

HISTORISCH



Innsbruck

RANDOM

magnus